

Повелителька ліхтарів
Олена Волинська

Зора, дівчина-ромка, приїздить до Федорівки, щоб дізнатися, чому загинула її сестра Гілі. Напередодні Гілі хотіла відшукати й застерегти людину, на чий долоні вона побачила лихий знак. Шукаючи правди, Зора знайомиться з Василем, місцевим майстром лозоплетіння. І розуміє, що їхня зустріч – знак долі. Чи це було кохання? Хто знає. Заради Зори Василь скоїв злочин, тим самим перекресливши власне майбутнє.

Через сім років, повернувшись із в'язниці, чоловік намагається позбутися минулого й почати нове життя. Але випадкова світлина зі старої газети змушує Василя змінити свої наміри. Він не зможе знайти спокій, доки не дізнається, яку таємницю забрала із собою Гілі. Що ж насправді сталося з тією, яка жартома називала себе повелителькою ліхтарів?

Олена Волинська

Повелителька ліхтарів

Розділ перший

Рівненька, колись відмірена дбайливим оком господаря стежка, тепер зсунулась у бік лісу до закуйовджених заростей глоду. Шлях до села розмило безкінечними дощами. «Цієї весни прорвало небо», – зітхаючи, бідкалися люди на зупинці – скособоченій, накритій дірявим шифером, крізь який у темну пору доби можна було милуватися зорями. Угорі, серед чорних хмар, кружляли круки. Зірвавшись, вітер гасав полем у несамовитому захваті, немов підштовхуючи самотнього подорожнього: «Поспішай! Не встигнеш до зливи».

Чи кольори перед грозою здавалися іншими, якимись бляклыми, чи минуло забагато часу, але Василь майже не впізнавав рідної місцевості. Ліс неначе змужнів, розрісся, усе більше налазячи на стежку й накриваючи її гіллям і тінями; поля ж здавалися необробленими та покинутими. Випалена трава вималювала на зеленому тлі темні плями. Нерівні круги – відбитки тліну. Лише Вершниця застигла в німому захваті. Усе та ж в'юнка змійка блакиті перерізала пагорб на дві рівні частини й зникала за биками підірваного у воєнні роки мосту.

Дошові хмари підганяли чоловіка до села, спонукали пришвидшувати кроки, які й без того давалися йому з великими зусиллями. Василь ледь змушував себе рухатися вперед і переставляти налиті свинцем ноги. Він ніс додому

тягар, який уже давно зігнув йому плечі, скривив спину й осів на дні душі гірким осадом.

Земля поволі вигиналася й тягнулась до сонця, утворюючи пагорб Надії. З цією назвою місцеві пов'язували багато легенд, кожна з яких здавалася ще містичнішою від іншої. Здавна дівчата у день літнього сонцестояння виглядали там своїх наречених. А хлопці, зупинившись біля підніжжя Надії та помітивши кохану, подавали їй умовний знак. Тоді дівчина збігала з пагорба в обійми свого судженого.

Василь стомлено всміхнувся, пригадавши, як багато років тому ловив на цьому місці свою Інну. Вона приклада ла до очей скельце, щоб краще його роздивитися, пускала сонячні зайчики і щось весело щебетала. Сучасна, зовсім не забобонна дівчина несподівано для нього вирішила повторити старовинний обряд. У нього тоді від хвилювання тремтіли долоні. А раптом не впіймає? Ще осоромиться...

Лише коли кохана опинилася в його руках, а пальці юнака потонули в її густому каштановому волоссі, він нарешті зміг полегшено видихнути: «Вдалося». На Інні був вінок із польових квітів: волошки, маки, дрібні ромашки. «Кольорові зловмисники» спричинили у Василя напад алергії. І це в найвідповідальнішу мить, коли в його кишені горіла, здавалось, надважка обручка, а слова ніяк не хотіли збиратися купи, щоб скластись у відшліфовану безсонними ночами промову. Хлопець намагався говорити про кохання, родину та спільне щасливе майбутнє – і водночас стримувати напади чхання. Інна від сміху вже ледь не плакала.

– Усе! Досить, – зглянувшись, врешті прошепотіла вона. І кинула вінок у воду. – Вірю кожному твоєму слову. Тільки пообіцяй не дарувати мені квітів. Бо мати чоловіка, який постійно чхає, – це надто екзотично навіть для мене.

Одразу за пагорбом розкинулось село. Згори воно здавалось акварельним малюнком із дитячої книжки. Подібні в юності збирала Василева мати Дарина. Клеїла їх до альбому, мріючи в майбутньому відтворити ці малюнки за допомогою пензлів і фарби.

Після школи вона планувала вступити до художньої академії, щоб присвятити своє життя мистецтву. Та не склалося.

Сергій, її майбутній чоловік і батько Василя, був старшим за неї. Він щойно повернувся з армії. Дівчина його віддано чекала, надсилаючи нареченому сповнені ніжності листи та малюнки на краєчках аркушів. На кожному з них – рідна Житомирщина, Федорівка... лани, річка, млин.

Сергій відповідав на них стриманими записками, які важко було назвати повноцінними листами: «У мене все добре. Не хвилюйся. Дякую, що не забуваєш».

– Чи не під коп'ювальний папір він їх пише? – нашіптувала на вухо Дарині її старша сестра.

«Чи любить він мене?» – стукотіло стривожене дівоче серце.

Але невдовзі страхи Дарини розвіяло вітром. Сергій забажав, щоб одразу після шкільного випуску своєї нареченої вони побралися. Мовчазний романтик, який завжди виконував усі забаганки коханої, але не любив говорити про свої почуття вголос, уперше виявив твердість характеру:

– Ти поїдеш на навчання до чужого міста, у тебе з'являться нові інтереси. Навколо тебе ходитимуть інші хлопці, і ти мене забудеш.

«Хіба я б змогла дивитися на інших?» – тамувала в собі образу Дарина. Але із Сергієм не сперечалася, бо дуже вже його любила.

Відгуляли гучне весілля. Федорівці вирвали у власних садках усі троянди; понадривали горлянки місцеві співаки; витолочили всю траву в садку щасливі гості, перетворивши його на імпровізований танцмайданчик; зламали віз, на якому катали селом майбутню тещу. Батьки наречених закололи величезного кабана, годованого найситнішими кормами, і кілька молочних поросят. Столи прогиналися від наїдків, які наприкінці свята довелося щедро розпихати по торбах дорогих родичів.

Молода дружина швидко завагітніла, тож було вже не до навчання. Починалося нове, ще мало зрозуміле для обох родинне життя. «Сім'я важливіша», – вирішила Дарина, заховавши до шухляд свої малюнки... Але чи подарований Богом талант не зникне з роками? Чи не затопчуть його життєві клопоти? Щойно тонкі пальці Дарини торкалися олівця, як на полотнах оживали чарівні світи. Маючи вільний час, вона годинами просиджувала зі своїми альбомами в садку під грушею. Обличчям жінки тоді блукала така щаслива та вмиротворена усмішка, що Сергій забороняв усім домашнім турбувати дружину. А згодом придбав для неї мольберт.

Змалечку Василь любив спостерігати за тим, як малює його мама. У такі моменти вона змінювалась: здавалася зовсім іншою, незнайомою йому жінкою. Мудрою та захопленою – справжнісінькою чарівницею. «Хіба їй може бути щось не до снаги, якщо вона вміє створювати таку красу?»

Ось тільки здібностей материних він не успадкував. І про це завжди дуже шкодував. «Не звідти вирости руки», – жартував батько. Та бачачи, як засмучується хлопець, Сергій клав свою велику теплу долоню йому на голову й казав:

– Якщо немає в тебе таланту до малювання, значить, є до чогось іншого. Не може такого бути, щоб у людини не було жодного таланту.

– А як же ж його знайти? – допитувався син.

– Він сам тебе знайде. І зробить...

– Зробить яким? – нетерпляче перебивав батька Василь.

– Яким-яким – щасливим.

Дарина завжди допомагала синові зі шкільними малюнками. Однокласники дивувались: у класі Василь малює абияк, а з дому приносить справжні картини. Проте мовчали. Знали, що якщо плескатимуть язиками, то не матимуть у кого списати математику чи підглянути твір з літератури.

Тим часом Євген Семенович, учитель образотворчого мистецтва, сприймаючи свою вчительську працю за тяжкий хрест, зовсім не цікавився тим, звідки що береться. Ставив хлопцеві п'ятірки й забирав його роботи для звітних виставок. Іноді вони навіть посідали призові місця. Коли з області надходили грамоти, Василь завжди їх віддавав матері. На її прохання батько виготовляв для них дерев'яні рамки. І тоді грамоти займа ли почесне місце на стінах вітальні, сусідячи з іншими маминими картинами.

Говорячи про своє захоплення, яке так і не стало справою її життя, Дарина ніколи не засмучувалась. На її обличчі лише з'являлася стримана ностальгійна усмішка. «Любий, я ні про що не шкодую», – не раз повторювала вона синові. Проте хлопець почувався винним. Бачив, як люди реагують на картини його матері, впізнавав у їхніх очах зацікавленість. За інших обставин його мати могла б продавати свої витвори не лише на місцевих ярмарках, де про неї майже ніхто не знав. Вона могла стати видатною художницею. І тоді її картини мали б шанс потрапити до найкращих галерей світу.

Прошепотівши єдину відому йому молитву, Василь почав повільно спускатися з пагорба. Його наздоганяли спогади. І зараз вони вже крокували поряд, тримаючи чоловіка попід руки. Попереду – кособокий вказівник із назвою села. Як його свого часу не вирівнювали, які підпори не робили – бідака продовжував хилитися ліворуч, до соняшникових полів. За ним росли старі колгоспні сади, які саме готувалися до цвіту. Не злічити, скільки разів він босоногим юнаком вилазив на покручені стовбури дерев трусити яблука та збирав наприкінці літа грушки-гнилички.

Василь колись хотів привчити до цього й Оксану, натомість Інна протестувала: «Для чого ця дикість? Базарне чистіше та краще!»

За деревами бовванів димар колишнього пивзаводу. Будівля підприємства, яке раніше забезпечувало роботою чоловіків і жінок з навколишніх сіл, повільно занепадала, ніби полишена рідними літня людина. Місце, яке зростило не одну династію родин із Федорівки, тепер крізь чагарники дивилося на світ вибитими вікнами. Тут працювали його дід і батько. Ось тільки для діда завод справді був життям, а для Василевого тата – усього лиш роботою, щоденним рутинним і не надто приемним обов'язком. Жив він іншим і для іншого...

Василь, трохи зрізавши шлях, наблизився до старої будівлі ветаптеки. Оминув непідвладну часові кам'яну церкву, на подвір'ї якої жваво працювала віником бабуса в довгій темній сукні й картатій хустині. Чоловік зупинився, приглядаючись. Невже це Мануїлівна – перший голос хору? Ще одна легендарна особистість Федорівки. У молоді роки вона працювала в сільській раді та була запеклою атеїсткою. Завжди на ногах, постійно в русі й при ділі, жінка збудувала дім, вивела в люди дітей і дочекалась онуків.

Аж раптом одного ранку Мануїлівна просто не змогла звестися на ноги. Голова жінки йшла обертом, світ хитався, перед очима все пливло, наче на картині, яка потрапила під злив.

Стурбовані рідні повезли жінку до лікарів, оплатили дороге обстеження. Та професори лише розвели руками. Смертельна хвороба зруйнувала органи

Мануїлівни. «Вона вже просто немає з чим жити», – виніс категоричний вирок один з лікарів.

– То скільки проживе наша матір? Місяць, два? – допитувалися нажахані діти.

– Та де там. Тижні три...

За лічені дні Мануїлівна спала з лиця, почорніла. Де-не-де притрушене сивиною волосся зробилося молочно-білим і ламким. І стало випадати жмутами. Тіло жінки постійно німіло, втрачаючи чутливість. Від запаху їжі бідолашну вивертало.

До Федорівки з'їхалися розкидані по світу родичі. На похорон. Уже склалися грошима, розподіляли обов'язки, подумки ділили бабин спадок. На задньому дворі дому, під вишнею, темною тінню лежала збита із грубих дощок труна. Усі готувалися й чекали...

Якось до Мануїлівни завітала Ганна – жінка з церковного хору. Вони навчалися в одному класі та в юності були добрими подругами. Але в дорослому віці їх якось розділили клопоти, розвело життя.

Розпитавши недужу про самопочуття, Ганна дала їй скуштувати черству проскурку, запалила свічку та помолилась біля її ліжка. Тоді подарувала маленьку кишенькову Біблію й порадила молитви, які потрібно завчити і повторювати щодня.

– Навіщо мені все це? – бідкалася хвора. – Я вже однаково однією ногою на тому світі...

– Ой, не кажіть, Орісю! Нарікати на долю – великий гріх. Ніхто не знає наперед свій життєвий шлях. Це Божа мудрість. Хіба ж ви не маєте для кого жити? Моліться та вірте. Кожен отримує по своїй вірі.

Щось у словах Ганни зачепило Мануїлівну. Можливо, упевненість, з якою вони були сказані. Жінка застогнала, потяглася до журнального столика, взяла книжку й розгорнула на закладеній сплетеною із шовкової стрічки косою сторінці. Літери були дрібні, ніби мак. Та й перед очима старенької стояв суцільний туман. Хіба ж крізь нього щось розгледити? Але вона надягла окуляри, що залишилися від покійного чоловіка, і почала читати, вгадуючи половину слів по нечітких обрисах. Читаючи Святе Письмо, намагалася вірити у своє видужання.

Минали дні, а старенька все не помирала. Відлітали у вирій журавлі, один за одним роз'їжджалися родичі, яких кликали далекі краї та невідкладні справи. На щок раз Мануїлівни поволі розквітав рум'янець, вона вже самотужки підводилася із ліжка, але слабкі ноги все ще підкошувались і тремтіли.

А коли до столиці від'їжджав останній племінник, здійнявши автівкою сіру куряву на давно не зрошеній дощами дорозі, баба вперше за останній місяць вийшла на ганок. Стискаючи в кишені молитовник, вона впевнено прошепотіла слово, яке повторювала наче «Отче наш»:

– Житиму.

Її одужання стало справжньою сенсацією в селі. Думки мешканців Федорівки вкотре розділилися. Одні вважали зцілення Мануїлівни дивом, а бабу – мало не святою. Бігали до неї по поради й просили молитися за своїх рідних. Інші ж лише іронічно посміхалися: «Старе покоління міцніше за наше, яке непритомніє вже від одного чхання. А лікарі просто поставили жінці помилковий діагноз».

Небо темніло, хмурилося. Починало накрапати. Василь зупинився біля стовбура молоді сосни, що лежав біля дороги. Легкий весняний дощ посилив запах свіжозрізаної деревини. Чоловік підняв комір і накинув на голову м'ятого кашкета – ненадійний захист від води та сторонніх очей. Щоб не йти центральною вулицею, через ринок, де його могли помітити та впізнати, рушив повз покинуту будівлю колишнього шпиталю, де вони з хлопцями в дитинстві гралися у війнушки та викликали дух цієї халабуди. Незважаючи на суворі заборони батьків, діти бавилися спіритичною дош кою – старою й пошарпаною, знайденою Данилом на горищі у своїй баби.

Побавитися з цією магічною дошкою збиралося багато охочих. Іноді Василь із приятелем навмисне її рухали, лякаючи молодших хлопчаків. А час від часу стрілка дошки рухалась і сама собою, без жодного втручання ззовні. Василь грішив на Данила, який ніяк не міг награтися в духів, а той робив круглі очі та божився, що він тут ні при чім.

Якось Василь запитав у дошки про своє майбутнє. Й отримав дивну відповідь: «Роздвоєне серце». Чоловік і досі не знав: то були витівки товариша чи стрілка на дошці рухалася без допомоги хлопця. Та щось таки справдилося. Його все життя переслідувала роздвоєність. Наче караючи за ті дитячі забави, доля вперто краjala душу Василя навіпіл.

Біля пагорбка, де раніше било джерело, а тепер вросла в землю невеличка криниця, Василь зупинився. До власного будинку звідси – як рукою подати. От тільки як йому змусити себе йти далі?

Давно не фарбована хвіртка зустріла господаря пронизливим скрипом. На підвір'ї було порожньо й незатишно. З-під прилого листя пробивалися першоцвіти, на дереві виднілися зморщені посохлі грушки, а тин завзято оповив дикий в'юнок.

Василь наблизився до дверей із потрісканою від морозів фарбою. У кількох місцях їх затягнуло прозорим павутинням. Пил осів на дошках нерівними смугами. Замкова шпарина подекуди заіржавіла, по ній розлилися темно-коричневі плями. Іржею було покрито ще й цвяхи на бокових стінах, на яких влітку Інна вішала горщики з різнокольоровими «калачиками». Так у народі називали пеларгонію. Навкруги тихо, порожньо. Чи зазірав сюди останнім часом хоч хтось, окрім примар минулого?

Чоловік смикнув зачинені двері й глухо засміявся. Хіба можна було очікувати чогось іншого? Сів на потрісканому оббитому порозі, дістав із кишені цигарки. Довгі нерівні тріщини на асфальті здавалися такими схожими на лінії долі з його долоні. З роками їх ставало все більше. А може, це була лише зорова омана? Василь десь читав, що саме таке вертикальне пересічення та рівний вигин ліній символізували довгу дорогу. Та чи можливе з тієї дороги повернення?

На веранді сусідського будинку ввімкнули світло. Чи Марійка Литвиненко й досі там живе? Донька давно хотіла переманити їх із Борисом за кордон, а ті все вагалися. «Приросли ми до цього місця, обжилися. Тут рідний кожен куток, кожна билинка. Що ми робитимемо в тій спекотній Італії?»

Щоправда, в останній рік свого життя Борис передумав і почав наполегливо агітувати Марійку за переїзд: «Що нас тут тримає, окрім землі та звичок? Якщо я вирішу продати фермерське господарство, на нього відразу знайдуться покупці. Усіх грошей не заробиш. А старість уже не за горами. Станемо немічні – хто нас тоді догляне?»

Дружина ніби й погоджувалася з його аргументами. Але все відкладала рішення на потім. А тепер, коли Бориса не стало, чи були в неї причини зволікати?

Рипнули двері. На сходи вийшла жінка в довгому халаті та громіздкій червоній хустці, зав'язаній на голові, наче тюрбан. Вихлюпнула на город воду з миски і зупинилася. Тоді випрямилась, розтерла рукою занімілу поясницю та повернулася до Василя. Жінка підняла руку до очей, роздивляючись незнайомця.

– Та я це! Я, – махнувши рукою, усміхнувся чоловік. – Василь Коваленко. Привіт, Марійко!

– Василь! – радо зойкнула вона й за звичкою вхопилася рукою за шию. Деякі речі ніколи не змінюються. – Повернувся?

– Повернувся, – він дивився на сусідку та відчував, що у грудях теплішає. Поволі зникав смуток. – А ти думала, я втік?

– Ні, – відповіла вона, тамуючи сміх. – Таке скажеш. Ти надто слухняний для подібних вибриків. І давно ти тут?

– Щойно з електрички. Але зачинено...

– Зараз принесу ключі.

Жінка забігла до будинку й за мить повернулася зі зв'язкою. Зняла потрібний ключ і, перекинувшись через паркан, подала його сусіду.

Василь усміхнувся. Від Марійки пахло корицею та солоними огірками.

– Дякую!

– За будинком я наглядала. Можеш не хвилюватися.

– Дякую тобі! За все. Я отримував твої передачі.

– Пусте. За таке не дякують.

Запанувала тиша. Кілька хвилин вони разом слухали музику дощу.

– Часто їздиш до Валі? – поквапився змінити тему Василь.

– Часто, – усміхнулася Марійка. – Підростають онуки. Такі непосиди! Їм потрібна бабуся, а не нянька. Засмагаю з ними на пляжах Мессіни, бавлюся. А вони вчать мене італійської мови. Такі тямущі! Я ж зовсім у тій мові не петраю.

– Колись вивчиш.

– Не хочу. Вони молоді, їм вона потрібна. А мені що? Дбатиму лише про те, щоб діти не забули рідної.

Василь схвально кивнув.

– Коли я іду до Італії, у мене оселяється хтось із Ольжиних дітей, – пояснила Марійка. – Боюся залишати дім без нагляду. Полохливою я стала на схилі літ. Щойно темніє на вулиці, одразу замикаюся. Відтоді як...

Жінці не було потреби продовжувати, адже Василь усе зрозумів.

– Не думала перебратися до дітей в Італію?

Сусідка заховала руки до кишень і заперечливо похитала головою.

– Там, у Мессіні, живуть найрідніші люди. Мене не лякає спека та чужа мова. Я їздитиму до Валі, доки буду їй потрібна. Поки матиму силу. Але та країна мені чужа. Мене вважають недалекоглядною. Та тут мій дім, мої квіти. Поховати мене мають у Федорівці. Біля батьків. Серед соняшників. Я так і сказала Валі: «Якщо станеться так, що я помру в Італії – перевезіть мене додому». Можна навіть у багажнику Віталія – мого зятя, – Марійка змінила поставу, склавши руки на грудях. – А донька сміється: «Мамо, з вашою енергією ви ще переживете всіх нас».

– Вона має рацію. Зарано ти думаєш про вічне.

Дош, який до того лише кволо дріботів, скроплюючи пилюку, зненацька посилювався. Він нервово забарабанив по даху й поспішив наповнити дорожні ями брудною водою.

– Піду я, – випроставшись, сказав Василь. – А то ще через мене змокнеш і, не доведи Господи, захворієш.

– Не біда, – уперто махнула рукою Марійка. – Ти один з тих небагатьох, заради яких не шкода і змокнути.

Василь укотре проказав «дякую» і, забравши рукавом павутиння, устроїв ключ до замкової шпарини.

– Твої – у батьківській хаті, – гукнула навздогін Марійка. – Ти ж знаєш.

Василь поспішно кивнув. Насправді він і гадки не мав, де зараз Інна з донькою. Але оскільки йому до в'язниці ніхто не писав, то й не сподівався, що вони тут на нього чекатимуть.

Двері довго пручалися, не бажаючи впускати забутого господаря. Та неохоче таки піддалися його силі, а тоді провели Василя до передпокою роздратованим скрипом. Виставлене в рядок біля радіатора взуття рясно запорошило пилом. На вішаку – лише дощовик і старе батькове пальто, яке свого часу не влізло до жодної із шаф.

Нахилившись, Василь роззувся. Поставив стоптані черевики поряд з іншим взуттям. Розправив плечі. Ліве одразу відізналося тупим болем, невчасно нагадавши про стару травму. Чоловік потягнувся рукою до вимикача. Лампа в коридорі блимнула – і тут же згасла. Електрики не було в усьому домі. Лише холод і запах плісняви, яка міцно в'їлася в стіни.

Василь кинув у куток закурений дорожнім пилом рюкзак і відчинив вікно. Чорні хмари набубнявіли, розпливлися небом і нависли над занедбаним городом. Десь далеко глухо загриміло. Здавалося, ніби тужливо зітхав хтось невидимий, проте надмогутній. Наближалася перша весняна гроза. «Добре, що не на голі дерева, – повторив Василь материні слова. Вона вірила в народні прикмети й безпомилково вгадувала за ними погоду. – Інакше бути голоду».

Переконавшись, що не світитиметься лише в нього, чоловік попрямував до спальні. Ліжка не розстеляв. Умостився на застеленому старим простирадлом матраці, поклавши під голову скручену куртку. Заплющив очі, але заснути не міг. Нерухомо лежав і слухав мелодію грози, прокручуючи в голові назви міст, які колись мріяв відвідати. Згадував молодість, не обтяжену ні сумнівами, ні безсонням.

Заснув він лише під ранок, коли припинила голосити негода. Випровадивши непрохану гостю, природа затаїлася й спочивала. Василь спав тяжким довгим сном. Бачив уві сні смагляве дівоче личко.

– А земля справді кругла? – запитувала вона, усміхаючись самими лише кутиками губ.

Розділ другий

Василь прокинувся виснажений, із болями в суглобах. Здавалося, ніби він цілу ніч тяжко працював. Підвівся, розім'яв м'язи. Виконав гімнастичні вправи з якогось старого освітянського журналу, які повторював кожен день протягом останніх років. Це допомагало йому зайняти чимось тіло та відволікати думки, щоб не збожеволіти...

Василь вийшов на пошарпане нічною негодою подвір'я, відшукав біля ганку старого деркача, позамітав двір, підлатав фанерою діру в паркані, забив у нього кілька нових дошок. Потім заліз на горище та полагодив електрику. Спустив на землю круглий стіл, який раніше завжди стояв перед хатою.

Влітку за цим столом збиралася родина та гості. Інна мала багато друзів, а Василя незнайомі люди нервували. І хоча він радо приймав гостей, проте ще дужче радів, коли вони починали збиратися додому. «Вовкулака, –

обурювалася теща. – Вродилося вже таке дике. Весь у батька. Що не кажіть, а яблуко від яблуні недалеко падає». Якби ж вона тільки знала, що зять вважав її слова за комплімент.

Завершивши наводити лад на подвір'ї, Василь взявся згрібати сухе листя. Рослини під ним були слабкі, із витягнутими жовтими пагінцями. Попри всі перешкоди, вони відчайдушно пнулися вгору, до весняного лагідного сонця. Чоловік усміхнувся, пригадуючи свою двокрідну прабабцю з Верховини. Старенька хоч і підсліпувата була, та й сили обробляти город не мала, але все одно щовесни кидала в землю насіння. Майже навпомацки. На пропозиції сусідів допомогти тільки відмахувалась рукою: «Не треба! Попораю все сама. Що захоче, те й проросте. А розніжених слабаків я не вирощую».

Добряче нагрівши на сонці голову, Василь повернувся додому за кашкетом. «От би з його допомогою стати ще й невидимим. Хоча б на деякий час». На нього з неприхованим інтересом дивилися сусіди. Їм було цікаво спостерігати, як скинутий «клозаний король» лагодив розбитий трон і збирав до купи уламки свого королівства.

Трішки «продерши городу очі», чоловік пішов із відрами до криниці. Помітивши, що він наближається, односельчани, які до того розмовляли на перехресті, під вербою, розійшлися. Вдали, наче не побачили його чи не впізнали.

Василь мовчки пройшов повз них, але голови не опустив. Не цього разу. Поставив відра на землю біля своєї хвіртки, перевів подих. Уже відвик від тяжкої фізичної праці. Тіло активно протестувало, відгукуючись болем у найслабших місцях. Чоловік наповнив водою старий вуличний вмивальник та намочив обличчя. Опісля зайшов до будинку. Навмисне створений протяг повільно вимітав із кімнат дух плісняви й самоти.

Погода знову псувалася. Вітер позганяв і навісив над Федорівкою дощові хмари, а з ними приніс і прохолоду. Василь перевдягнувся в нову сорочку. Знайшов у шафі чорну балонову куртку, яка тепер була для нього надто широка, ніби з чужого плеча. Байдуже поглянув у запилене люстерко. Звідти на нього похмуро дивився чужий, стомлений життям чоловік.

Нагрів воду та ретельно поголився. От тільки це не відняло років. «Усе починається з душі, – любив повторювати його батько. – Постаріє вона – і тебе вже ніщо не врятує».

Василь знову піднімався на пагорб. Кожен зроблений крок відгукувався дошкульним ниттям у попереку. Темно-коричневі, побиті дощем чагарники густішали, загороджуючи шлях живою стіною. Відпочивальники «помітили» доріжку порожніми пляшками, бляшанками з-під пива, обгортками від цукерок та іншим сміттям. Де-не-де чорніли темні плями від багать. Починали цвісти кульбаби.

Хижа була закрита на клямку. Вона самотньо стояла, відгороджена від лісу посохлими кущами шипшини. Це його потаємний сховок від людей та світу. Василь успадкував цю невеличку дерев'яну будівлю в лісі від батька. «Разом із неспокійною душею», – нарікала Інна.

Відчуваючи незрозумілий страх, чоловік повільно відчинив двері та зайшов усередину. Навкруги порожньо, темно. Єдине вікно було заставлене широким картоном. Слабке світло ледь пробивалося крізь дірки в стінах. У кімнаті панував суцільний безлад: перекинута лавка, на столі розкидані брудні миски та надщерблені виделки. Під стіною стояли перетягнуті мотуз ками жмутки лози, а поруч – недоплетений кошик, з якого стирчали довгі лозяні прутья. Вони нагадували сонячні промені на нехитрих дитячих малюнках.

Почувши у кутку шелест, чоловік перелякано озирнувся. Спрацював відточений останніми роками інстинкт самозбереження. Порушником спокою виявився щур. Він був старезний, рудувато-сірий, неповороткий. Підсліпувата, втомлена життям істота. Дивуючись своєму страху, Василь усміхнувся. А що саме він сподівався тут знайти? Чи кого...

Заходячи на подвір'я Пилипчуків, Василь майже не дихав. З невимовною швидкістю множилися страхи, намагаючись його зупинити, вивести за хвіртку та завернути у протилежному напрямку. Зібравши залишки своєї волі в кулак, він повільно оминув низький дерев'яний паркан, зроблені зі старих шин квітники і пофарбовані в яскраво-блакитне вулики.

Зупинившись, прошепотів уривок молитви, яка так вчасно спала йому на думку. Лише за кілька хвилин умовив себе натиснути кнопку електричного дзвінка. Його долоні помітно тремтіли, а чоло вкрилося потом. Очікування ще ніколи не здавалося йому таким нестерпним.

На веранді відхилилася й загойдалася прозора фіранка. Двері йому відчинила дружина. Свіжа, вродлива, молода. У цю мить час ніби зупинився, а може, і повернув у зворотному напрямку, до тієї миті, коли він вперше побачив Інну на танцмайданчику. Тоді вона була гордою, навіть трохи зверхньою. Оточена кавалерами, які покійно прямували за своєю королевою.

Інна зовсім його не помічала. Вона весело перешіптувалась то з одним, то з іншим хлопцем, жартувала. Василь навіть гадки не мав, як до неї підступитися.

Потонувши в спогадах, чоловік не відразу зрозумів, що це не Інна, а їхня донька, Оксанка.

– Добрий день!

– Добрий! – розгублено відповіла дівчина.

Напевне, не впізнала. Звісно... Минуло ж майже сім років.

– Ви до нас?

– До вас. Господиня є? Інна Леонідівна.

– Є. Мам! До тебе прийшли, – гукнула Оксанка й зникла за дверима.

Хвилини за дві на ганок вийшла Інна. Така ж струнка та доглянута. От тільки волосся, яке колись було насиченого каштанового кольору, тепер вигравало на сонці рубіновим відтінком. Перефарбувалася... Випроставшись, Інна дивилася на чоловіка з подивом та острахом. Наче на привида з

минулого. Загубленим душам ніхто не радіє. Краще б вони зникали в невідомості.

Через деякий час, трохи оговтавшись, вона запитала:

– Повернувся?

– Повернувся, – Василь смикнув блискавку на куртці, закашлявся. З роками все важче підбирати потрібні слова. – Відпустили...

– А ми тут, – відказала вона, не відводячи погляду.

Василь дивився дружині прямісінько в очі, намагаючись відгадати її настрій, її думки. От тільки йому досі була не під силу ця головоломка. Він ніколи не знав, що у неї на думці. Не міг передбачити, чого очікувати від Інни вже наступної миті.

– Знаю. Як твої батьки?

– Їх уже немає.

– Вибач. Не знав.

– Так.

Запала мовчанка. Та мить, коли обов'язково потрібно щось говорити, а слова з тебе хоч витягай кліщами.

Василь окинув поглядом доглянуте подвір'я.

– Бачу, гарно господарюєш.

Інна різко випрямилася.

– Звикла тримати все в руках. І розраховувати лише на себе. Так значно простіше.

Василь кивнув, відступаючи. Що тут скажеш? Зараз він уже не мав сили ні виправдовуватися, ні перепрошувати.

– Ти завжди був схожий на тінь, – продовжила Інна. Було помітно, що вона хотіла виговоритися, вихлюпнути на нього свій гнів та образи. А він і не прагнув її зупиняти. Нехай, якщо від цього їй стане легше. – Тебе ніколи не було поруч. Навіть коли ти жив з нами. Ти нічого навколо не помічав. Ховався в тому своєму лісі. З тією...

– Ти сама? – вихопилось у Василя. Та він одразу ж пошкодував, що запитав зайве. Не мав права контролювати те, що вже йому не належало.

– Сама, – з викликом відповіла жінка, розвертаючись до дверей. – Зрозуміла, що для щастя мені не потрібні чоловіки. Добре, що ти повернувся. Владнаємо бюрократичні справи. Треба нарешті розійтись і на папері.

Інна потягла на себе дверну ручку та переступила поріг хати.

– Оксанка виросла, – навздогін їй швидко заговорив Василь, намагаючись затримати дружину. – Стала такою красунею. Справжня твоя копія.

– Сподіваюсь, у житті їй пощастить більше, – важко зітхнула Інна. – Зараз їй не відволікай. Донька готується до випускних іспитів. Може, якимсь пізніше, – вона зайшла до погано освітленого коридору, де їй швидко заховали тіні.

– Як скажеш. Ще побачимось, – прошепотів Василь, сумніваючись у тому, що його почули.

Йдучи геть, він пригадував своє сватання. Батько Інни, Леонід Володимирович, довго їй уважно роздивлявся майбутнього зятя. Він дивився на хлопця прискіпливо, ледь не зі зневагою, як на випадковий бур'ян на його бездоганно доглянутому городі. Хотів для доньки іншого кавалера.

Красуня, єдина донька в родині, Інна ніколи не відчувала браку чоловічої уваги. А скількох юнаків вона підкорила своєю усмішкою та вмінням поводитися в їхньому товаристві. Але то були хлопці, які тільки загравали та веселилися, проте дуже остерігалися серйозних стосунків. Тривалий час до Інни ходив син біб ліотекарки, підстаркуватий академік Денис. Ходив, проте чомусь зволікав із зізнанням і не кликав її заміж. Він наче купець, який, вибираючи товар, боявся прогадати з ціною. А тут в око дівчині, яка насправді ніколи не любила Дениса, впала така неvigідна партія.

Мати Інни, Олена Степанівна, метушилася, виставляючи на білосніжну скатертину апетитні страви. Боязко поглянувши на чоловіка, який при зустрічі так і не подав Василеві руки, запросила юнака до столу. Хлопець удав, що не зауважив такого відвертого ігнорування. Відкоркував куплене в райцентрі вино та виголосив перший тост, попри звичай – за кохання.

Інна підбадьорювала Василя усмішкою. Мовляв, усе йде добре. Та й він усміхався, пригадуючи почуту колись від матері історію. Дідусь Інни теж свого часу не прийняв майбутнього нареченого доньки Олени. Вважав Леоніда птахом надто низького польоту. При першій же зустрічі відверто заявив юнакові, що нізащо не дасть згоди на їхній шлюб. Тому нехай той не сподівається на поблажки, бо й ноги його не буде в їхньому домі.

Так і сталося. Попри всі «але», молодята побралися, а Леонід, пішовши на принцип, жодного разу так і не переступив поріг тестевого дому. Навіть ставши в райцентрі головним інженером і заробивши в селі авторитет, який часто цінніший за гроші. Він проводив дружину, яка йшла навідати батьків, до їхнього цегляного муру, цілував у щок, передавав їй вустами привіт родичам, розвертався і йшов геть.

За столом Олена Степанівна з усіх сил підтримувала розмову, а їй чоловік сидів надутий, наче сич. Він голосно шкрябав виделкою по напівпорожній тарілці та «цідив» домашнє винце. Але якоїсь миті, коли жінка розговорилась і назвала молодих дуже гарною парою, не витримав і за явив, що не варто поспішати, бо зараз дуже мінливі й непевні часи. А сучасна молодь надто легковажна та просто може сплутати з коханням те, що насправді коханням не є.

Василь же, взявши Інну за руку й дивлячись Леоніду Володимировичу у вічі, спокійно сказав:

– Дякуємо, що ви за нас турбуєтесь. Проте ми вже визначилися з нашими почуттями й обрали дату весілля.

Дорогою додому Василь зазирнув до продуктової крамниці. Ще відучора, крім куплених на залізничній станції смажених пиріжків, чоловік нічого не їв. Але голоду не відчував. Він давно втратив апетит. Разом із мріями та надією. Звик обходитися малим, ділячись своїм пайком зі Степом.

Василь недбало стискав у кишені ті кілька гривень, які приберіг на «чорний день». Вибираючи найпростіші продукти, чоловік бачив націлені на нього погляди наче б і знайомих, але змінених часом людей. Ось Дмитро Данилович, зведений брат сільського голови, за ним у черзі стояв Віктор – його колишній однокласник. А той дивак у картатій сорочці – Михась, затятий рибалка. Усі гуртом, ніби змовившись, вдали, що його не бачать. Дмитро Данилович, зосереджено дивлячись на двері, щось розповідав Віктору, а Михась уважно вивчав цінники. З Василем ніхто не привітався. Його сторонилися й воліли не помічати.

Доки Василь ішов додому, у нього закололо в боку, тож довелося кілька разів зупинитися. Тим часом посилився вітер. Він відчинив і ганяв узад-вперед двері від сараю, які нестерпно рипіли, та нахабно пробирався під одяг. Темні хмари швидко набубнявіли. З неба посипалась льодяна крупа. За кілька хвилин, замість граду, на землю почали падати густі лапаті сніжинки. Білі пелюстки на деревах, деякі з яких уже рясно цвіли, і сніг – дивне поєднання. Таке ж непередбачуване, як життя.

Змусивши себе поїсти й нарешті знявши зі стіни старий перекидний календар, який «застряг» на даті «11 серпня» – дні, коли все змінилося, – Василь ліг у ліжку й одразу заснув.

Негода, набираючи обертів, ввійшла в азарт: грюкала в шибки, барабанила по даху. Коли гуркіт посилився, крізь сон чоловік не відразу зрозумів, що це стукає людина.

Василь зісковзнув з ліжка, на ходу застібаючи на сорочці гудзики. На порозі стояла Марійка. Вона була в довгому брезентовому плащі.

– Ти вже ліг спати? А я вечерю принесла.

Протираючи долонею очі, Василь зніяковіло щось пробурмотів. Марійка пройшла на кухню, де вийняла з пакета кілька пластикових тарілок. Дивлячись, як вона господарює за столом, чоловік усміхнувся. Марійка завжди була йому справжнім другом. Заспокоювала, приносила в його життя рівновагу.

А Інна її чомусь недолюблювала. Можливо, просто ревнувала. Коли Василь казав «наша кума», вона завжди роздратовано бубоніла:

– Не наша, а твоя. Вона ж постійно стає на твій бік.

Для Василя Марійка назавжди лишилася кумою, хоча їхній із Борисом молодший син Тарас, його хрещеник, помер іще немовлям. Дитині не виповнилось і рочки. Одного з вечорів малюк просто заснув і не прокинувся. Лікарі назвали причину – синдром раптової смерті немовлят. Страшне горе тоді ледь не зламало Марійку, мало не загасило в ній жаги до життя.

– Поїж, доки тепле, – озирнувшись, наказала вона. – Зробити тобі чай?

– Дякую. Я потім сам зроблю.

– Бачу, ти вже почав господарювати. Вибач, не встигла навести лад у твоєму дворі. Займалася візю. Я в цих справах досі така безпорадна.

– Не переймайся. Я все зроблю сам. Дуже скучив за роботою на землі.

– Якщо скучив, то вперед, – махнула рукою Марійка. – Роботи вистачає.

За кілька секунд вона заговорила про інше:

– Чому ти відмовлявся від зустрічей? Я б тебе навідувала.

– Не хотів, щоб ти мене бачила там.

– У цьому ти схожий на мого Бориса. Дурні гордощі! Кожен може потрапити в біду. Та й не я була тобі потрібна. Правда? Був у Інни?

Найбільший «недолік» сіл: тут мешкає мала купка людей, тож таємниці надто швидко перестають бути таємницями.

– Був. Ми поговорили.

– Поговорили, то й добре.

Марійка підсунула стілець. Сіла поруч. Між ними примостилися спогади. Наче третій зайвий.

– Вона ж жодного разу тебе не провідала? Так? – сприйнявши його мовчанку за згоду, жінка продовжила: – Покинула тебе в біді. Хоча, коли я до тебе їздила, вона іноді передавала продукти через доньку. Сама ж ніколи не з'являлася. Вирішила відсторонитися. Що не кажи, а я не зрозумію цього її вчинку. Це зрада.

– Вона мала право гніватися, – втомлено відповів Василь. – Ти ж знаєш.

– Знаю. А як же обітниця? У горі та радості...

– Ми всі так чи інакше порушуємо обітниці. Таке життя.

– Так. Нам тільки здається, що ми знаємо тих, з ким живемо. Але це лиш ілюзія.

– Мабуть.

– Як хочеш, – махнула рукою Марійка. – Я ні в що не втручаюся. Оксанку бачив?

– Бачив. Красуня.

– Дай їм час звикнути до твого повернення. А там буде видно. Нехай допоможе тобі Господь.

Марійка почала збиратися. Василь несміливо махнув рукою, просячи її затриматись.

– Я хотів тебе дещо запитати. Про Зору.

Вона кивнула. Знав – чекала цих слів.

– Тобі щось відомо?

– То ти нічого не чув? – стишила голос кума, відвертаючись.

– Якби щось чув, то чи питав би?

– Я мала тобі сказати раніше, – жінка потерла долонею скроні. – Думала, ти знаєш... Вона лишилася в селі.

– А де вона зараз? – нетерпляче запитав Василь.

Марійка витримала паузу. Йому здалося, що вона пошепки дорухувала до десяти.

– На кладовищі.

Запала тиша. Тягуча й важка. Навіть старий годинник, до якого чоловік нещодавно поставив нову батарею, перестав рахувати час.

Останній раз Василь бачив Зору в той день, коли йому винесли вирок. Бачив її через вікно. Вона стояла на сходах біля приміщення суду. І «танула» під дощем. Біла сукня та незвично бліде обличчя, обрамлене мокрим волоссям, яке прилипало до одягу. Блискучі чорні коси, що завжди пахли квітами й димом (дивне, але напрочуд приємне поєднання), важкими чорними гадюками обплітали плечі, згинали її, ледь не душачи. А руки були складені в молитві. Наче Мадонна.

Вгадавши його думки, Марійка порушила тишу.

– Я знайшла її в тій твоїй хижі. Три дні дівчина лежала у мене в ліжку. Із запаленням легень. Їхати до лікарні відмовилась, хоч як ми з Борисом не наполягали. Аркадійович приходив до нас, колов їй антибіотики. А вона все плакала й просила у тебе пробачення. Приходили роми, хотіли її забрати. З ними був і той дивний, зі шрамом на скроні. Він мав такі страшні очі, наче з них плескалася отрута.

– Ян.

– Він. Кричав, що дівчина піде з ними, бо вона належить їм. Нче якась річ. Хотів взяти її на руки. Але мій Борис приніс із сараю гвинтівку й захищав її нче рідну.

Василь мовчки кивнув.

– Коли Зора померла, ромів у селі вже не було. Виїхали за ніч, ніхто й не бачив їхньої втечі. Ми поховали дівчину біля огорожі кладовища. Не знали, чи вона хрещена. Місце там добре, тихе. Весною цвіте бузок і барвінок.

– Дякую.

– Забудь, – Марійка легенько торкнулася рукою його плеча. – За таке не дякують.

Розділ третій

Василь довго лежав у ліжку з розплющеними очима. Йому було приємно прокидатись і без метушні спостерігати за сходом сонця. Він знову міг розпоряджатися власним часом і життям, не озираючись у минуле й не намагаючись заглядати в майбутнє. Усього цього він був позбавлений довгих сім років.

О пів на шосту Василь уже був на ногах. Наносив води, вмився, закинув на плечі старий мисливський рюкзак і замкнув будинок. Марійка, яка в цей час поралася на квітнику, побачивши сусіда, помахала йому рукою. Василь радо відповів на її привітання. Яка ж це втіха – знати, що ти важливий. Хоча б для когось.

Перші місяці у в'язниці, коли він уже не прокидався серед ночі від жахів і поволі звикав до думки, що ці похмурі стіни – його дім на найближчі роки, Василь чекав на дружину. Хоча й боявся цієї зустрічі. Що він їй скаже? Уже звик до того, що чергове «пробач» не буває зайвим, навіть якщо при цьому не відчуваєш за собою жодної провини.

Це слово мало б згладжувати гострі кути та ліпити до купи розбите. Ось тільки тріщини інколи надто вже помітні...

Інна все не з'являлася, а його сусід по камері Степ навіть почав жартувати:

– Щось ти у нас не надто популярний. Де твої гості?

– У мене нікого немає, – відвертаючись, відказував Василь.

– Звісно, – іронічного посміхався Степ. – Усі ми тут нікого не маємо.

На цвинтарі о такій порі був лише сторож. Той самий високий худий дідуган, який, як здавалося Василю, з роками зовсім не мінявся. У селі подекуди, що він походив з якогось давнього козацького роду. Михайлович обожнював

свою роботу, навіть називав її «вигідною». Дідусь не раз своїм знаменитим басистим «кхе» лякав уночі хуліганів і п'яниць, яким хотілося полоскотати собі нерви в пошуках привидів або розпити чарчину-другу в місці вічного спочинку.

Сторож привітався, потиснув Василю руку й провів раннього гостя уважним поглядом. Спершу Василь наблизився до могили батьків. Їх поховали поруч, з різницею у півроку. Згодом зробили для обох спільний пам'ятник. Для нього обрали весільну фотографію, на якій молодята були по-справжньому щасливі.

«Спарував же ж Господь!» – побожно хрестячись, говорили люди. Обое були «творчими натурами» і зовсім непрактичними. У вільний від основної роботи час батько Василя плів із лози кошики, які по-гуцульськи називав кошарками. Мати ж, поки дозволяв зір, малювала. А в останні роки свого життя вона дуже захопилася вишивкою.

У вишитій мамою червоними маками сукні їхня з Інною семилітня донька Оксанка виграла місцевий конкурс зі співу й отримала в подарунок ляльку Барбі. То був один з найрадісніших днів у житті дівчинки. Дорогою додому Оксанка весело щебетала, пригортаючи до грудей такий дорогий презент. І лише вдома, роздивившись іграшку, вони помітили у неї ваду: обидві ноги ляльки, що були прикриті довгою спідницею, виявилися лівими.

Мати Василя, Дарина, покинула цей світ першою. Відійшла вві сні після виснажливої серцевої хвороби. Батько деякий час ще намагався триматися, бадьорився. Бавив онучку, сушив лозу, займався господарством і садом, який раніше був парафією виключно його дружини. Проте в його очах уже не іскрилося життя. Він нагадував рослину, якій підрізали коріння.

Коли Сергій помер, односельчани казали: «Його забрала дружина». Василь ненавидів ці розмови. Ніхто нікого не забирав. Вони все життя були разом і тому просто не витримали одне без одного.

У часи свого парубоцтва батько Василя, який жив у селі сусіднього району, щотижня долав пішки чималі відстані, щоб тільки побачити свою Даринку. Вона увійшла в його життя тоді, коли була потрібна найбільше. Сергій нещодавно повернувся з Ізи й привіз додому нове вміння і розбите серце...

Підправивши могилку й невеличкий квітник, на якому Інна висадила дрібні первоцвіти, які щовесни вкривали землю суцільним рожевим килимом, Василь тричі перехрестився та повернув до східної огорожі. Він довго блукав серед сірих кам'яних могил, шукаючи потрібну. Справжнього пам'ятника не було – лише високий чорний хрест і табличка зі стертим іменем...

На могилці Зори зацвів барвінок. Саме по ньому Василь її і впізнав. Здалеку здавалося, наче це земляний насип, укритий блакитним простирадлом. Лежати під ним, напевно, затишно та спокійно.

Чоловік сперся на огорожу, закурив. Почав накрапати сліпий дощик. Такий самий, як і того далекого ранку, коли Федорівкою розлетілася страшна новина. Люди ще не встигли оговтатися від нещодавньої аварії екскурсійного автобуса на трасі за селом, яка забрала життя одинадцяти людей, дев'ятеро з яких були діти, як тут до їхнього берега прибилося нове горе...

Звістка, яку пошепки повторювали між собою федорівці, швидко розійшлася селом. Залишивши свою роботу, люди обступили берег річки. Попри намагання дільничного розігнати цікавих зайд, їх тільки більшало. Натоп розростався, гудів. Час від часу в ньому чулися схвильовані зойки. Кільком жінкам стало погано. Але навіть це не змусило людей розійтися.

Уранці її помітили діти, серед яких була й Василева Оксанка. Дівчина лежала у воді поблизу берега та скляними очима дивилася на молочні хмари, які пропливали над нею... Утоплениця була нетутешньою. Вбрана в довгу квітчасту сукню, темноволоса. Смаглява шкіра й дерев'яні браслети на зап'ястях виказувала її ймовірну приналежність до ромів.

Дільничний Данило, побачивши в натопі Василя, вибрав його одним зі свідків. Чоловікові довелося підійти до води та подивитися в обличчя незнайомої мертвої дівчини. Молодесенька, вродлива. У її волоссі заплуталися водорості, а хрестик на срібному ланцюжку, перекутившись, лежав на лівому плечі покійниці. Василь помітив, що попри не надто світлу шкіру, дівчина мала веснянки.

Доки велися слідчі дії, селом ширилося багато чуток і припущень, кожне з яких було неймовірніше від іншого. Хтось щось бачив, десь щось чув. Кожен наполягав на правдивості саме своєї версії. Приїздили слідчі з району, місце події відвідала й знімальна група одного з телеканалів. Обличчя небіжчиці кілька разів з'являлося на блакитному екрані. Та навіть незважаючи на це, тривалий час правоохоронним органам не вдавалося встановити її особу.

Оскільки на тілі дівчини не було знайдено слідів насильницької смерті, у прокуратурі припускали, що стався просто нещасний випадок. А тіло, яке, за попередніми висновками судмедекспертів, більше доби пролежало у воді, занесло до Федорівки течією.

І тільки-но справу передали в область, як знайшлися родичі дівчини. Вони приїхали до села на великому чорному автомобілі. Забравши тіло, роми звинуватили слідчих у бездіяльності. Грюкнувши дверима кабінету голови сільради, який не надто поспішав приймати їхню скаргу, пояснюючи, що подібні справи – не зовсім його компетенція, вони пообіцяли самотужки з'ясувати, у кого піднялася рука на Гілі (так вони називали покійницю).

Стривожене село довго не могло заспокоїтися. Хтось вбачав у тому, що сталося, лихий знак, інші – фатальний збіг. У їхньому селі зроду не було ромів. То звідки ж тут узялася та дівчина?

Батьки заборонили дітям наближатися до річки, обіцяючи влітку звозити їх на море чи відправити в дитячі табори. Оксана почала боятися води. Вона довго засинала, бажаючи маму не вимикати в кімнаті світла. Інна, попри небажання Василя, повезла доньку до знахарки із сусіднього села.

Чи так подіяли духмяні польові трави, чи м'який голос старенької бабці, а може, заспокійливі рухи, якими вона гладила малу по голівці, але саме після тієї поїздки страх Оксанки безслідно зник.

– Ти тільки уяви, – захоплено розповідала Василю дружина. – Оксанка ж завжди соромилась чужих. А тут так упевнено зайшла в хату баби Ганки,

завела з нею розмову, наче із давньою знайомою. Ще й утнула те, чого я зовсім від неї не очікувала: попросила чогось поїсти.

Чоловік лише ствердно кивав, хоча зовсім не поділяв цієї ейфорії.

«Невже той страх зник так безслідно? – запитував себе Василь, спостерігаючи за Інною, яку останнім часом наче підмінили. Жінка зробилася замкнутою, нервовою, її хронічне невдоволення Василем подвоїлося, а може, і потроїлося. – Чи не перекинула баба Оксанчин страх на її матір?»

Розділ четвертий

У справі, яка кілька тижнів тому наробила стільки галасу, не було жодних новин. Про неї почали забувати. А за деякий час у селі з'явилися роми...

Того дня Василь іще вдосвіта прив'язав до велосипеда торбу зі своїми кошиками. Виходячи з дому, гримнув дверима. Чергова криза їхніх з дружиною стосунків збіглася з кризою на роботі. Тож чоловік вів тепер у руках велосипед і не озирався. Прокручував у голові те, що вони з Інною одне одному сказали. І чого краще б не говорили...

Перейшов кладку, оминув продуктову крамницю. Попереду – рівна, вимощена щебенем дорога. Одна з тих небагатьох, на якій не було розбитих ям. Її ремонт спонсорував Марійчин Борис, коли став федорівським депутатом.

Василь навмисно поїхав на базар довшою дорогою, повз залізничну станцію. Хотів побути наодинці зі своїми думками та відчуттями. І хоч Інна називала це «втечею від проблем», самотність завжди його рятувала.

Але того ранку йому не пощастило насолодитися тишею. На вулицях Федорівки несподівано з'явилася зграя ромів. Із великими картатими сумками й валізками на коліщатах вони прямували до базару. Чоловіки, жінки й діти голосно перемовлялися про щось своєю мовою та активно жестикулювали.

Василь зупинився та відійшов убік, щоб пропустити їх вперед. Прислухався. Але дивний говір чужинців був схожий на каркання круків.

У натовпі вирізнялося кілька колоритних осіб. Попереду процесії йшов височенний – заввишки з два метри – худий ром у темному костюмі без краватки. При ходьбі чоловік змушений був нахилитися, щоб його голова з округлою залисиною не торкалася нижніх гілок дерев.

Згорблена сивочола бабуса, маленька й суха, на вигляд ледь не сторічна, йшла позаду інших, тримаючись за спину, на якій виріс чималий горб. Рухатися їй допомагало молоде дівча, яке однією рукою підтримувало стареньку, а іншою – довгу спідничину темно-вишневого кольору. Симпатичне личко, чорне, як смола, волосся, шкіра – ніжного смаглявого відтінку, значно світліша, ніж в інших ромів.

Це було незвичне для Федорівки видовище. На цю дивну компанію з острахом поглядали селяни, які інстинктивно хапалися за сумки, переходили на інший бік вулиці та схвильовано озиралися. У поглядах декого з них виразно читалося: «І приніс же нечистий цих зайд!»

Зустрівши кума, Борис розповів Василеві, що роми вештаються околицями села вже другий день. Він навіть встиг зателефонувати до районної санепідемстанції зі скаргою на «непроханих гостей», які можуть рознести Федорівкою якусь заразу. Там йому ввічливо пояснили, що згодом обов'язково візьмуть його заяву до розгляду, оскільки зараз усі надто зайняті. Борис натомість ввічливо нагадав про свій депутатський статус, після чого голос оператора відразу став енергійнішим, а обіцянки – більш обнадійливими.

Влітку ринок оживав о пів на сьому ранку. Криті ряди – передвиборчий подарунок одного бізнесмена, який мітив, але так і не потрапив у депутати Федорівки, – повільно заповнювали торговці та ще повільніше покупці. Василь, не поспішаючи, розкладав свої кошики на одному з центральних столів. Деякий час він сперечався за це місце зі своїм конкурентом, аж поки в справу не втрутилася Інна. Дружині вдалося домовитись із директором ринку, пообіцявши в їхній газеті безкоштовну платформу для реклами, тож небажаного сусіда трішки «посунули».

Василь довго сердився на Інну за цей «широкий жест». Вона вкотре вирішила за нього його ж проблему, про що через деякий час неодмінно нагадає. І як йому після цього почуватися повноцінним господарем?

Ліворуч від нього із полатаних торб викладала шкарпетки й білизну далека родичка Інни Одарка Паісіївна. Це була жінка поважного віку та твердих принципів – ніколи не спускала за товар жодної копійки. Якщо вже вона сказала, що відро чорниць коштує двісті, то краще зовсім не продасть ягід, але свого рішення не змінить.

Поряд кректав, виставляючи на стіл свій товар, дід Данило. Чоловік торгував виробами із дерева та фарфоровими сервізами. Щоправда, основний заробіток мав з іншого: знався на лікарському зіллі та вправно спалював рожу. Клієнтами діда були не лише мешканці Федорівки: до нього приїздили ще й із навколишніх сіл. Чутки, як кажуть, не мають кордонів. У вихідні до діда неможливо було підступитися – хоч наперед записуйся на прийом.

Василь покинув свої кошики та заходився допомагати односельчанину. Вони з дружиною – довічні боржники Данила.

В Інни була тяжка вагітність і не менш складні пологи. Жінка народжувала в районній лікарні, у якій від першого триместру перебувала на обліку. Оксанка з'явилася на світ із вивихнутими ніжками. Дитині пророкували довге й тяжке лікування: півроку на спеціальній розтяжці та відсутність стовідсоткової гарантії одужання.

Через знайомих Дарина вийшла на діда-знахаря. Інна деякий час сумнівалася.

– І що дасть таке шаманство? Краще вже до лікарів. Вони хоч знають, що роблять.

– Ми маємо спробувати все, – наполягала на своєму свекруха. – Гірше точно не буде.

Дід Данило довго купав немовля в гарячій ванночці. Дитя ж поводило себе напрочуд спокійно, жодного разу не пискнувши та не злякавшись. А коли шкіра Оксанки набула рожевого відтінку, знахар обережно вправив їй ніжки.

Наступні два тижні молоді батьки виконували всі рекомендації діда. І німіли від хвилювання. Чи допоможе? Коли ж повезли дитя до районної поліклініки на черговий рентген, лікарі не повірили власним очам: малеча не мала жодних відхилень.

Від грошей дід Данило відмовився. Ще й добряче насварив молоде подружжя, коли Коваленки спробували лишити на захарашеному травами столі пухкий конверт.

– Дітей лікую безкоштовно.

Дарина все ж віддячила йому двома відрами добірних вишень, а він взяв із неї обіцянку, що його запросять на весілля дівчинки.

У ранкового дощу швидко скінчився запал. Спека не спадала, водила по обличчю Василя гарячими долонями, робила повітря важким і затхлим. Кошки ніколи не були «ходовим» товаром, проте цього дня взагалі зробилися наче невидимими. Їх обходили ледь не десятою дорогою. «Ото Інна б раділа, – витираючи рукавом спітніле чоло, думав Василь. – Вона завжди насміхалася з такого хобі».

Успадковане від батька захоплення було в їхній родині своєрідним яблуком розбрату. Василеві зовсім не хотілося вдаватися до комерції, продавати за гроші те, що робив від душі, що дозволяло випускати на волю принахили почуття. Він роздаровував свої вироби знайомим, іноді віддавав їх за безцінь. І це зовсім не подобалося Інні.

– Як уже граєшся в майстра, то з цього має бути хоч якийсь зиск.

Саме дружина була ініціатором його підробітків.

– Не знаю, чи це гарна ідея, – довго вагався Василь. – Ми ж маємо за що жити.

– Ти ж не жебрати йдеш, а продавати свої роботи, – м'яко, але наполегливо пояснювала дружина.

Уперше вийшовши з кошиками на базар, Василь почувався мало не злочинцем. Соромився дивитись односельчанам в очі, боявся, що його дії витлумачать неправильно, скажуть: «І ти туди ж». Того дня чоловік продав три кошки, «безбожно» спустивши на них ціну. Повернувшись додому, поставив четвертого на стіл і поклав у нього зароблене, попередньо додавши трохи зі своїх кишенькових, щоб не лякати Інну мізерною сумою.

- Бачиш, не все так погано, - усміхнулася вона, цілючи Василя в неголену щоку.

По обіді начебто з'явилася клієнтка. Сестра ветлікаря із Соснівки. Довго й прискіпливо розглядала найбільшу гордість Василя - великий кошик заокругленої форми з візерунками у вигляді лебедів. Над цим виробом він працював ледь не два тижні, застосовуючи складну техніку ажурного плетіння. Коли Василь, окрилений успіхом, назвав ціну, дама скривилася, як середа на п'ятницю.

- За що такі гроші? - промовила та зневажливо. - Я он бачила в столиці на ярмарку в одного чоловіка не гірший, а може, і ліпший. І ціна значно нижча.

- Неправда, - з-за спини панянки визирнуло оте миле смагляве дівча, яке Василь бачив уранці по дорозі на ринок. - Ці кращі. Ви подивіться, яка якість. А візерунок!

Легким рухом дівчина підняла кошик і покрутила ним ледь не перед носом у здивованої жінки.

- Один чоловік сьогодні купив аж три таких. І ще нахвалював. Він, мабуть, розуміється на цьому. У костюмі, з валізкою, на гарній машині, - накресливши пальцем у повітрі значок «Мерседеса», дівчина натхненно перераховувала відомі їй атрибути успішного життя.

- Я ще подумаю, - буркнула собі під ніс пані й швидко пішла геть.

Дівчина скривила їй услід кумедну гримасу. Тоді поставила кошик на стіл: рівно по центру, трішки посунувши інші.

- Дякую, - Василь щиро всміхнувся до незнайомки. - Ти повернула мені повагу.

- А де вона була? - не зрозумівши, довірливо перепитала та.

- Не знаю. Мабуть, валялася десь під ногами, а я лінувався її підняти.

- Це все ви самі зробили? - з побожним шепотом запитала вона. - Чи ви тільки продаєте?

- Сам зробив.

- Гарно, - дівчина торкнулася рукою візерунків на кошику. Погладила лебедя: обережно, боязко. Ніби він щомиті міг злетіти вгору. - Як ви таке вигадали?

- Я не вигадував - не вмію цього робити. Знайшов малюнки в журналі. Подобається?

Вона кивнула.

- Хочеш - бери, - піддавшись миттєвому пориву, Василь подав їй кошик.

- Просто так? - поцікавилась недовірливо.

- Просто так.

- Справді? - дівчина простягнула руку до вподобаної речі, але відразу ж передумала. - Не треба. Він дорогий. Я не візьму. Це ваша робота.

- Але ж я тобі його дарую.

- Ні, - сказала вона твердо. Наче доросла жінка. - Я куплю. Потримайте його для мене кілька днів. Добре?

Помітивши в її очах таке зворушливе благання, Василь не міг стримати усмішку.

- Потримаю. Як тебе звуть?

- Зора, - відповіла вона, йдучи геть.

Сонце смажило, вибілюючи довкола кольори. Силует юної циганки, наче міраж, швидко розчинився в золотавому мареві.

Розділ п'ятий

У суботу, переробивши безкінечні хатні справи, Василь навантажив велосипед робочим матеріалом і поїхав до річки. Плів кошики на березі, біля своєї хижки, щоб зайвий раз не муляти Інні очі. Він любив це ремесло, якого його свого часу навчив батько. Дбайливо складаючи лозину до лозини, Сергій виплітав справжні шедеври. Але життя в нього якось не складалося. Він часто змінював роботу, перебиваючись випадковими заробітками, доки не підкорився долі й не осів у рідній Федорівці.

Батькові Василя довелось забути про свої мрії та за дідусевою протекцією стати слюсарем на заводі. Сумно всміхаючись, він називав це «вибором без вибору». Згодом вивчився на майстра цеху, але кар'єри так і не збудував. Сергій задовольнявся малим, бо душа прагнула волі, творчого польоту. Тому, маючи вільну хвилину, втікав від нав'язливого світу до лісової хижки, до улюбленого заняття.

На щастя, Василів батько знайшов підтримку та безкінечну довіру в особі дружини, яких Василь ніколи не мав. Постійні скарги Інни, звернення до його розуму, заклики нарешті стати дорослим доводили чоловіка до сказу. Іноді йому здавалося, що Інна боїться, наче з цим «непрактичним» захопленням йому передасться доля невдахи. Ні, жінка, звісно, його кохала. Її очі не могли брехати, але вона вважала Василя безнадійним мрійником. А він її - мрією, що здійснилася тільки наполовину.

Насправді у Василя ніколи не виникало відчуття, ніби він у чомусь програв, що його доля гірша від долі інших. Життя всього-на-всього розставило свої

пріоритети. Нерішучі завжди лишаються за бортом. Це один із безкомпромісних законів буття.

Кар'єра дружини стрімко йшла вгору. Її статті почали друкувати одразу в кількох газетах. Інна любила писати їх за широким кухонним столом, «порозганявши» всіх домашніх. Під час роботи вона скидала взуття й жувала кінчик ручки, фанатично шліфуючи черговий текст. Поряд із нею обов'язково стояв гарячий чай, який відганяв надокучливу сонливість.

А Василь, за її словами, усе «грався». Ось цим вони з Інною і різнилися. Уже в старших класах вона знала, що буде журналістом. І щодня наближала свою мрію. Нехай дрібними, але наполегливими кроками. А він не уявляв, ким хоче бути. Лякався цього запитання. Наче майбутнє – безжальний демон, який ось-ось його проковтне, відріже шляхи до відступу. Навколишні ж цього не розуміли, постійно катуючи його тим одвічним: «То ким?»

Коли на пагорб, де чоловік розклав свою роботу, опустилася полуднева тінь, з'явилася Зора. Підійшла й зупинилася біля зв'язаної в очіпки лози. Вийняла з маленької вишитої торбинки гроші та простягнула Василеві.

– Тут досить? Я чула ціну, яку ви називали тій відьмі.

– Як ти мене знайшла? – здивувався чоловік.

– По зорях.

– Слідкувала?

Вона опустила довгі чорні вії. Зора мала природну красу, яка не потребувала жодної косметичної корекції.

– Можливо.

– Ти гарно розмовляєш українською.

– Це від бабусі. Вона була українкою. Викладачем.

– А що вона робила серед ромів?

Зора задерла вгору гостре підборіддя. Гордо випрямила плечі.

– Пішла за своєю долею, – дівчина сіла поруч із Василем і розправила широко спідницю. – Вийшла заміж за рома.

– Романтично.

– Кохання вказує нам шляхи, щоб ми не заблукали.

– Розкажи про свою бабусю, – попросив він, щоб підтримати розмову.

– У мене дві бабусі.

– Можна про обох, – усміхнувся Василь. – Або спочатку про ту, яка була викладачкою.

– Доки бабуся Лада жила, вона мене навчала вашій мові, читанню, письму.

– Це добре. Любиш читати?

– Ні, – довірливо зізналася Зора. – Мені всі книжки нудні. А от бабуся їх любила. Вона знала багато ваших пісень і легенд. І ромських також. От тільки ворожити не вміла. Кажуть, це потрібно мати в крові.

– А ти маєш?

– Сестра мала. А я ні. Інакше б уже когось приворожила.

– Кого? – примружившись, весело поцікавився він.

– Принца, – зашарілася дівчина. – А ще бабуся вибрала мені ім'я. Кажуть, вона довго сперечалася за нього з іншою моєю бабусею Дікою. Насправді Діка – моя прабабуся, мама мого дідуся. Так от, вона вважала це ім'я не надто щасливим. Ладі вдалося його відстояти, але з прабабусею Дікою вони після того тривалий час не розмовляли.

– Зо-ра, – повторив по складах Василь, наче пробуючи слово на смак. Воно було легке, невагоме. Як хмарина погожого дня. – Гарне. А що воно означає?

– Зоря.

Вона всміхнулася, і її очі засяяли, мов зірки на тихому вечірньому небі.

Василь не мав із собою потрібного кошика. Тому повів Зору до себе додому.

Вона довго відмовлялася.

– Краще я почекаю тут, а ви принесете. Або підійду, коли ви будете на ринку.

– У мене багато кошиків. Невже не хочеш поглянути? А раптом тобі сподобається інший.

– А у вас не буде через мене проблем? – запитала дівчина.

– Чому в мене мають бути проблеми? – здивувався він.

– Ніби ви не розумієте... – насупилася Зора. – Люди не люблять нас, ромів.

– Облиш. Це пусте.

– Не пусте. Ми йдемо з вами вулицею, а всі оглядаються.

Припущення Зори його насмішило.

– Вони дивляться на тебе, бо ти гарненька.

Вона пробурмотіла собі під ніс щось нерозбірливе своєю мовою.

– Не звертай уваги. Ми не робимо нічого поганого.

Василь намагався її підбадьорити, але Зора йшла мовчки, постійно озираючись. Наїжачена, наче вуличне кошеня, яке змушене постійно вести боротьбу за існування. Біля потрібної хвіртки вона зупинилася. Наче вагалася, чи варто йти далі. Тоді поглянула на свого супутника, чекаючи його відповіді.

На городі, на гойдалці, яку Василь разом із Борисом змайстрував кілька років тому, «літала» Оксанка. Забачивши незнайому дівчину, вона перестала гойдатися та завмерла в очікуванні.

Василь збігав до будинку й виніс Зорі кошик. Вона відмовилась дивитися на решту, розрахувалася, подякувала й швидко пішла. На вузькій стежці, що вела до перехрестя, дівчина перестріла Інну. Зора стишила ходу, пропускаючи дружину Василя вперед. Жінка поспішно її оминула, з підозрою поглянувши на річ у руках молодой ромки.

– Ти вже водиш покупців додому? – на подвір'ї Василя чекав неприємний допит. – Та ще й цих чорнопиких! Перевір, чи на місці гаманець.

– На місці. Не хвилюйся.

– Навіщо ромам кошики? Чи вона просто видивлялася, що в тебе поцупити?

– Вона хороша дівчина. Не злодійка.

– Ого, як ти її захищаєш. Ну-ну... То в мене з'явилася конкурентка? – примружившись, з іронією поцікавилася Інна.

Розділ шостий

Нагостривши сапку та лопату, Василь закинув на плече дорожній рюкзак. Тоді вивів на подвір'я старого ровера, якому свого часу довелося вислухати стільки його жалів. Під ганком сиділо цуценя. Чорненьке, кошлате. Воно мало на лобі білу пляму, яка скидалася на молодий місяць.

Чоловік покликав песика вигуком, звичним у їхній місцевості: «Най-най!». Сів біля нього навпочіпки. Собака недовіжливо поглянуло на простягнуту до нього руку.

– Ти чий, гарнющій?

Воно було такої ж масті, як і його Джек. Колись Василь приніс із заводу додому цуцика. Гарний був пес, слухняний і вірний. Прожив у них дев'ять років, в останній з яких сильно хворів. Василь намагався вилікувати Джека. Інна мовчала, але всім своїм виглядом давала зрозуміти, що не схвалює настільки нераціонального використання сімейного бюджету. Василь хапався

за будь-яку надію: привозив від ветлікаря уколи, нові пігулки, краплі, які ось-ось мали поставити пса на ноги. Тільки це не надто допомагало.

Одного дня Джек зник. Певно, пішов з дому помирати. А Василь от повернувся...

Чоловік зайшов до будинку, виніс мисник із хлібом і вареною картоплею. Песик уже встиг сховатися за кущем лапатого ревеню. Уважно стежив за тарілкою та рухами господаря, але так і не наважився підійти. «Нана», – кликав той. І жодної реакції у відповідь.

Розігнувши затерплий поперек, Василь залишив їжу на ганку й вийшов із двору. Доїхав до млина. Далі вів ровера в руках. Пробирався густими заростями глоду та ліщини, лишаючи на в'язкій землі нерівні сліди. Дорогою кілька разів зупинявся, щоб перевести подих і витерти з чола піт. «Сивина забирає сили. Життя вже не б'є в тобі могутнім джерелом, лише кволо тріпоче опущеними крилами, – усміхався він, пригадуючи слова поета-земляка, в якого Інна колись брала інтерв'ю. – Ти вже не той і ніколи не будеш колишнім. Істина, з якою так важко змиритися...»

Двері хижі були відчинені. Василь не міг зрозуміти: то так постарався невгамовний вітер чи він забув їх зачинити минулого разу?

Чоловік зупинився, роззираючись. Кинув наплічник на підлогу, розганяючи по кутках зловісні тіні. Усе таке рідне й водночас чуже. Місце, яке колись збудував його батько.

Насправді вони з татом зводили цю хижку разом. Василь ще був хлопцем, але вже тримав дошки, підносив батькові цвяшки, на внутрішніх стінах малював крейдою щасливі символи – так звані ієрогліфи, знайдені в «Казках стародавнього світу». І дуже сердився, коли батько не дозволяв йому братися за ту чи іншу роботу.

– Я вже великий. Я можу!

– Звісно, великий, – куйовдив його волосся Сергій. – Тільки куди тобі поспішати? Не рости так швидко, бо скоро вже мене переженеш.

Забуваючи про час і все на світі, вони вудили на ставку рибу, збирали для матері гостинці – квіти й гриби. А вона, приносячи їм обід, буркотіла: «Швидше повертайтеся! Залишили мене одну, без господаря в домі. А раптом хтось вкраде?»

Дні, коли хлопчику щастило вмовити матір їм із батьком заночувати в хижі, були чи не найщасливішими для малого Василька. Лежати на грубому батьковому плащі, серед пахучого чебрецю та медуниці, вдивлятися в темряву та вбирати в себе звуки ночі. А якщо пощастить, ще й насолоджуватися грозою. У лісі блискавки яскравіші, грім – загрозливіший. Негода поряд, лише простягни руку. Чи можна бажати кращого?

Батько жартував, називаючи хижу «своею літньою резиденцією». Іноді він зникав там на кілька діб. І завжди повертався з новими виробами. Виплетеною з лози була й більшість іграшок Василя: кумедні чоловічки з сопілками та барабанами, мініатюрні велосипеди й трактори, коники-

гойдунці, сани, через які йому заздрили всі без винятку хлопчачі їхнього кутка, сови, півники, журавлики, літачки, човники. Мав свого кошика і чорний кіт Яшка. Лозоплетіння – дивовижне вміння, якому Сергій навчився в Закарпатському селищі Іза у свого дядька-гуцула.

Василь знав, що батькові необхідно було ось таке «місце тиші». Побути наодинці з собою, дати лад суперечливим думкам.

– Ти по-справжньому станеш дорослим, коли припиниш боятися самотності, – не раз повторював йому Сергій. – Пам’ятай про це. І прислухайся до серця. Воно не вміє обманювати, як його не вчи...

Іза – невеличке селище на Хустщині, куди молодий Сергій поїхав одразу після закінчення школи – дала йому дуже багато. Але й відняла частину серця...

Надзвичайне місце в дивовижному краї, яке здавна вважалося столицею українського лозоплетіння. Уже при в’їзді до Карпатського села, у горах, красувався постамент із кошиком – натяк на хобі його мешканців.

У селищі не було людини, яка б не чула легенди про Івана Кашко – першого в Ізі майстра лозоплетіння. Не знати, як плести кошики, там вважалося великою ганьбою. На городах, поряд із картоплею, мешканці Ізи садили лозу. Спеціальний її вид – найбільш придатний для плетіння – гнучкий і не ламкий.

До невибагливої верби тут ставилися з великою пошаною. Унікальне дерево мало здатність не лише зміцнювати береги річок і підтримувати в них рівень води, але й лікувати від багатьох хвороб.

Майже на кожному подвір’ї був свій міні-базар, де виставляли на продаж дизайнерські вироби з дерева та лози. То був промисел, яким там займалися цілі родини: чоловіки, жінки й діти. Туристам село нагадувало музей плетеної продукції, а ізяни – павуків-трударів із дитячих казок.

На Покрову люди збирали гілки, ошкурювали їх, виварювали, сушили. Плести починали з настанням холодів. За зиму одна сім’я могла зробити до тисячі кошиків. Адже не дарма вважалося, що до Великодня ізяни плетуть кошарки на всю Україну. Їхні вироби користувалися попитом і за кордоном.

У самій же Ізі Великодні кошики вже давно стали предметами хизування серед місцевих мешканців. Щороку їх робили все вигадливішими й красивішими, оздоблювали мереживом і стрічками. Вони миттєво розходились серед покупців. Не кожна господиня піде з однією і тією ж кошаркою до церкви на Великдень другий рік поспіль.

Сергій планував залишитися в дядька Петра Гнатенка, татового брата, на ціле літо. Цьогоріч юнак відмовився їхати до районного центру, щоб вступати до технікуму. Натомість вперто готувався йти до армії.

– Їдь уже, провітись, – сказав йому батько, купуючи квиток на потяг. – А передумаєш, то місце на економічному факультеті, як і обіцяв Геннадій Олександрович, залишиться за тобою.

У відповідь той лише всміхнувся. Ніщо не передумає. Ніщо...

Сергієві в Ізі було добре. Хоча він трохи побоювався суворого неговірного дядька, недолюбливав його гостру на язик дружину Ольгу та не міг знайти спільної мови з їхніми зарозумілими синами Назаром і Миколою, проте не надто тим переймався. Його зачаровувала первісна краса Закарпаття, п'янила відносна свобода, а ще манило дядькове вміння виплітати з лози справжні шедеври.

У дитинстві Сергій вважав батькового брата, відомого в селі майстра лозоплетіння, чарівником. І заздрив двоюрідним братам, які вже вміли плести собі простенькі іграшки. А дядько тільки всміхався в густі вуса: «Подорослішаєш – і поділюся з тобою своїми чарами». Хлопчик радо кивав, жодної миті не сумніваючись, що це справжні чари.

Перші дні після приїзду дядько Петро довіряв Сергію лише знімати з лози кору та підтримувати поліно, яке він використовував замість шаблона. Юнак сердився:

– Я ж не маленький. Покажіть мені щось складніше.

– Не час, – не відриваючись від роботи, поважно відказував той. – Стеж за мною і запам'ятовуй. Яким би не був виріб, кожен окрему гілку потрібно двадцять разів взяти в руки й лише тоді починати виплітати.

Не маючи особливої фантазії й бажання, двоюрідні брати Сергія плели здебільшого звичайні продуктові кошики. «Ледарі», – сердито бурчав на синів дядько. Сам він брався за набагато складніші речі. Окрім рам для картин, підставок і горщиків для квітів, посуду, лаптів, дитячих іграшок і меблів, він умів робити альтанки, колодязі, вербові гаражі. Мав багато замовлень з Угорщини та Польщі, що дозволяло йому, як говорив батько, «не рахувати кожен копійку».

За кілька днів сонну Ізу сполохав протяжний церковний дзвін. На їхній вулиці трапилось нещастя. Від інсульту померла тітка Тамара – добра знайома Петра. Їх навіть пов'язували між собою якісь далекі родинні зв'язки. Але які саме – уже давно ніхто не міг пригадати.

Вікно Сергієвої кімнати виходило на Тамарин будинок – невеличкий дім на пагорбі, обкладений білою цеглою. Із високим димарем «у короні», як любили називати зроблені з жерсті візерунчасті накриття. Щось у ньому здавалося юнакові нереальним, майже казковим. Тільки химерна то була казка, сумна... Іноді хлопцю ввижалося, ніби на той дах сідають спочивати хмари, а сонце щовечора ховається за порослий травою льох на Тамариному подвір'ї.

Господиню дому він бачив лише кілька разів. Це була пригнічена, зморена життям жінка, під очима якої залягли глибокі тіні. Вона не всміхалася навіть тоді, коли з нею віталися. А тітка Ольга часто шепотіла: «Борони Боже від подібної долі».

Виявилося, небіжчиця мала всього-на-всього п'ятдесят п'ять років. І тепер, стоячи разом з іншими людьми у задушливій тісній кімнаті, заставленій плетеними з лози меблями, юнак мріяв якомога швидше опинитися на свіжому повітрі, подалі від цього незатишного місця.

Коли до кімнати увійшла молоденька дівчина в чорній сукні та хустині, що сповзла на бік, демонструючи присутнім розкішне біляве волосся, люди якось відразу стихли. Презираючись, розступилися, звільняючи їй дорогу.

– Краще дочекатися племінників, – гомоніли тітки за спиною Сергія. – Вона така непутяща.

– Не можна давати гроші Оксані. Проп'є зібране на Тамарин пам'ятник.

– Безсоромниця. Звела матір у могилу.

Не помічаючи нікого в кімнаті, Оксана взяла стілець і сіла біля труни Тамари. Якось із жінок, тітка з чорною хустиною на шиї, кинулась поправляти вінки, плутаючись у неї під ногами. Сергій побачив у напівзаплющених очах дівчини горе, яке не потребувало свідків. Якби в нього було більше сміливості, він неодмінно би крикнув до натовпу: «Геть звідси! Повиходьте. Не треба їй зараз заважати».

Увечері, коли дядько Петро, випивши за упокій подруги червоного вина, був налаштований на розмову, племінник обережно випитав у нього про дівчину. Як виявилось, Оксана була єдиною донькою і єдиною втіхою Тамари, яка у двадцять п'ять років залишилася вдовою. Її чоловіка на полі вбила блискавка.

– Раніше Оксана була золотою дитиною. Та злі духи нашепотіли їй на вухо поганих думок. Дівці закортіло стати акторкою. Виставляти себе напоказ перед людьми, – зневажливо кривився Петро. – Попри благання матері, вона покинула все й подалася до столиці вступати до театрального училища. Звідти повернулася за місяць. Із великим розчаруванням і палкою пристрастю до чарки...

Дядько ще щось бурмотів про погані гени, адже батько Оксани був пияком. Говорив, що Тамара свого часу натерпілася з чоловіком, якого, зглянувшись над її муками, забрало небо. За щось розгнівившись, воно нагородило тією ж хворобою і її донечку.

Що тільки не робила Тамара, щоб урятувати доньку. По яких лише лікарях і знахарках не возила дитини. Яким тільки іконам не біла поклони. Нічого не допомагало. Оксана крала з дому все цінне та й узагалі бозна-як заробляла собі на випивку. Через неї мати виплакала не один океан сліз, передчасно постаріла та померла.

Сергій похитав головою. Чи дійсно Тамара зробила все можливе? Адже мати постійно повторювала йому, що людині можна допомогти, лише зрозумівши, що в неї на серці.

Наступного разу Сергій зустрів Оксану біля криниці. Дівчина аж хилилася, тримаючи в обох руках заважкі для неї відра. Він допоміг їй занести воду,

попросив попити. Вона подала йому брудний залізний кухоль. Посідали на танку, мовчки дивлячись на зарослий бур'я нами город.

– А не страшно вам тепер самій у цьому будинку? – запитав Сергій, не уявляючи, про що з нею говорити.

– Ні. Я тут буду недовго. Не маю грошей на його утримання. Як тільки закінчиться літо, прийдуть родичі й запроторять мене до лікарні. А потім розділять між собою спадок.

– Не дозволяйте їм цього зробити. Хіба за вас немає кому заступитися?

Оксана на знак протесту похитала головою.

– Я це заслужила. Мама ж через мене...

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (<https://www.litres.ru/elena-volynskaya/povelitelka-lihtariv/?lfrom=362673004>) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.